

PAMÁTKY BŘETISLAVA VOJTÍŠKA

Miloslav Sovadina

Dne 11. listopadu se českolipská veřejnost rozloučila s Mgr. Břetislavem Vojtíškem, emeritním ředitelem okresního vlastivědného muzea, českolipským kronikářem a čestným občanem města Česká Lípa (obr. 1). Zemřel 5. listopadu 2021 ve věku 93 let, přesně dva měsíce po skonu dalšího muzejního pracovníka, Mgr. Ladislava Smejkala.

Břetislav Vojtíšek se narodil v Trnavě 28. září 1928, ale ještě před válkou, roku 1939, se rodina přestěhovala ze Slovenska do Nymburka a po válce, hned v květnu 1945, do České Lípy. Zde dokončil Břetislav Vojtíšek gymnaziální studia a po maturitě odešel do Prahy studovat historii, filozofii a archeologii na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity. Společně s manželkou Marií se po ukončení studií vrátili roku 1951 do České Lípy, kde mladí manželé začali pracovat jako učitelé na českolipských školách. Břetislav Vojtíšek učil na Tyršově škole v Mánesově ulici, avšak jen velmi krátce. Když na jaře 1952 vypsal město Česká Lípa konkurs na místo profesionálního ředitele muzea, Břetislav Vojtíšek – dobře ze studií vybaven nejen jazykovými znalostmi, včetně latiny, ale i odbornými historickými znalostmi – se do konkurzu přihlásil a místo ředitele muzea získal. Stal se tak prvním odborně kvalifikovaným ředitelem muzea v severních Čechách. Ředitelem muzea pak byl dalších třicet let až do roku 1983 a pod jeho vedením se českolipské muzeum stalo jedním z nejlepších v Severočeském kraji.

Již po necelém roce vystřídala Břetislava Vojtíška, který vykonával základní vojenskou službu, ve funkci ředitele muzea jeho manželka Marie Vojtíšková. Po návratu manžela do funkce ředitele pak Marie Vojtíšková přešla od sklonku roku 1955 na místo ředitele nově budovaného okresního archivu. Skutečnost, že v čele obou institucí stanuli manželé, byla pro obě strany přínosem. Oboustranné vztahy byly založeny na korektní spolupráci a nezištné vzájemné pomoci. Bez zbytečných problémů

a průtahů byly provedeny nezbytné delimitace některých druhů sbírkových předmětů, také akviziční plány obou odborných knihoven byly koordinovány a nákup mnohých drahých knih, ale hlavně odborných časopisů, byl rozdělen mezi obě instituce, aby nedocházelo ke zbytečným duplicitám. Tato „personální unie“ ve vedení obou regionálních historických pracovišť pak fungovala ku prospěchu jak muzea, tak archivu takřka až do poloviny 80. let.

Břetislav Vojtíšek převzal českolipské muzeum v dosti nepřehledném stavu. V kapacitně nedostatečných a nevyhovujících objektech byly uskladněny různorodé sbírky, jednak bývalých českolipských muzeí – německého vlastivědného muzea, část sbírek Českého muzea pro kraj Českolipský, sbírky soukromého Wedrichova muzea i vybrané historické, umělecké a národopisné památky ze svozů konfiskovaného německého majetku a z někdejších místních a městských muzeí. Po dlouhou řadu let se pak musel Břetislav Vojtíšek potýkat s nedostatkem místa, nutného vybavení i dalších odborných pracovníků.

Obr. 1. Břetislav Vojtíšek (foto Blanka Konopová). / **Abb. 1.** Břetislav Vojtíšek (Foto Blanka Konopová).

Všechny problémy však vytrvale řešil s houževnatostí, ale i se zřejmou koncepcí, podepřenou odbornými znalostmi. Do těžko přehledných a různorodých sbírek vnesl pevný řád důsledným oddělením muzejní expozice od depozitáře muzea. Jím připravená stálá muzejní expozice, instalovaná roku 1954 a pojatá jako výběrový soubor dokladů vývoje společnosti, byla první takto koncipovanou muzejní expozicí v severních Čechách a Břetislav Vojtíšek byl za ni odměněn oceněním ministra kultury.

Velkým úspěchem manželů Vojtíškových bylo roku 1960 získání budovy bývalého augustiniánského kláštera v České Lípě pro potřeby muzea a archivu. Po nutných úpravách se sem nastěhoval nejprve roku 1964 okresní archiv a roku 1968 také vlastivědné muzeum. Na dlouhou dobu se tak podařilo vyřešit umístění obou historických pracovišť, muzeum sídlí v klášterním komplexu dodnes.

V letech 1968–1972 byla postupně budována přírodovědná a historická stálá expozice. Břetislav Vojtíšek využil politického uvolnění a v polovině roku 1967 vznikl Klub přátel muzea v České Lípě, který od počátku soustředil ve svých řadách široký okruh spolupracovníků a zájemců o vlastivědnou práci, kteří nezištně pomáhali při budování stálých expozic muzea a jeho prvních výstav.

Výstavní aktivita českolipského muzea byla vždy dosti vysoká. Od 70. let se v nových prostorách muzea konaly nejméně čtyři výstavy ročně, které byly věnovány aktuálním politickým a kulturním výročím, regionální historii a nebyly opomíjeny ani výstavy umělecké. Právě tyto výstavy připravoval Břetislav Vojtíšek, i když svým podílem přispěl k realizaci mnohých dalších výstav (obr. 2). Ve výstavní činnosti muzea se kladně projevovaly již zmíněné úzké kontakty s okresním archivem, některé výstavy byly připraveny ve vzájemné spolupráci. Jednou z prvních byla výstava „Již nikdy Mnichov“ z roku 1958, na níž B. Vojtíšek ve spolupráci se svojí manželkou poprvé představili české veřejnosti dosud neznámé dokumenty z doby ohrožení republiky a okupace. Podobně v této týmové spolupráci vznikla výstava ke 300. výročí poddanského povstání roku 1680 a celá řada dalších výstav. V sedmdesátých a osmdesátých letech připravoval B. Vojtíšek hlavně výstavy s kulturní a uměleckou tematikou. Výstavy tohoto zaměření měly v českolipském muzeu dlouhou tradici. Již roku 1958 právě v České Lípě měl svoji vůbec první výstavu později velice známý malíř a grafik Vladimír Komárek. Od konce 60. let, již v nové budově muzea, v augustiniánském klášteře, možno připomenout např. výstavy malíře a restaurátora Jiřího Blažeje, nebo sochaře a keramika Jaroslava Podmola. Výstavní prostory muzea nabídl Břetislav Vojtíšek také různým umělcům, kteří od 70. let získávali na Českolipsku chalupy a trávili zde svůj volný čas, nebo zde trvale žili. Českolipská veřejnost tak mohla v průběhu 70. a 80. let obdivovat práce sochaře Jana Komárka, malířů Eustacha Kadlece, Josefa Fafka-Solana a Olgy Menšíkové nebo keramiku Jaroslava Němečka, později známého jako tvůrce komixu Čtyřlístek. Břetislav Vojtíšek ale dal v českolipském muzeu výstavní příležitost i umělcům, kteří byli v Praze a dalších velkých městech v letech normalizace na indexu. Zde můžeme zmínit výtvarnici Martu Taberyovou, fotografa Tarase Kuščinského nebo karikaturistu Vladimíra Renčina. Kromě výtvarných umělců bylo ale také výstavou z roku 1973 připomenuto 25. výročí Pěveckého sboru severočeských učitelů.

Již od počátku svého působení na Českolipsku se Břetislav Vojtíšek i jeho manželka zapojili také do ochrany památek. Břetislav Vojtíšek byl koncem 50. let jmenován radou Okresního národního výboru okresním památkovým konzervátorem a z titulu své

Obr. 2. Břetislav Vojtíšek při vernisáži výstavy v 60. letech 20. století (negativ ve sbírce VMG 5294-1). / **Abb. 2.** Břetislav Vojtíšek bei einer Ausstellungseröffnung in den sechziger Jahren des 20. Jahrhunderts (Negativ in der Sammlung VMG 5294-1).

překážky otevřena. Bohužel však jen v omezeném měřítku, neboť se podařilo rekonstruovat a obnovit pouze Víseckou rychtu. Historii tohoto objektu zpracovali manželé Vojtíškovi v publikaci „Visecká rychta. Příspěvek k lidovému stavitelství na Českolipsku v 18. století,“ která vyšla roku 1990.

Zájem Břetislava Vojtíška však zahrnoval kromě lidové architektury rovněž dělnická obydlí na okrajích průmyslových měst Českolipska. O lidové architektuře i dělnických obydlích napsal B. Vojtíšek ať již sám, nebo ve spolupráci se svojí manželkou řadu studií a článků do různých sborníků a časopisů. Za všechny uvedme studii „Lidové bydlení v severních Čechách“, publikovanou ve Sborníku příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách. Své poznatky o lidové architektuře vtělil B. Vojtíšek roku 1985 do knihy „Lidová architektura v severních Čechách“, kterou napsal společně s etnografem Josefem Vařekou. Jako výsledek česko-německo-polské spolupráce vyšla roku 1995 v Drážďanech kniha „Bildwörterbuch - Obrázkový slovník lidové architektury v Horní Lužici, severních Čechách a Dolním Slezsku“. Kapitoly věnované severním Čechám zpracoval Břetislav Vojtíšek. O značném čtenářském ohlasu této knihy svědčí skutečnost, že roku 2016 vyšlo její druhé rozšířené vydání. Speciálně o podstávkových domech, které jsou pro severní Čechy typické, pojednal Břetislav Vojtíšek samostatně v práci „Umgebendhäuser in Nordböhmen“, která vyšla roku 2007 v Německu ve sborníku „Umgebende. Eine einzigartige Bauweise im Dreiländereck Deutschland – Polen – Tschechien“.

Kromě lidové architektury se Břetislav Vojtíšek zabýval také dalšími architektonickými památkami Českolipska, hlavně hrady a zámky. Byl členem autorského kolektivu,

funkce stál v čele komise památkové péče. Přesto, že v této oblasti navázal na práci svých předchůdců, bylo třeba opět jít do terénu a zrevidovat, zaevidovat a zdokumentovat spoustu jak již známých, tak i nově nalezených památek. Výsledkem této fáze práce byl „Průvodce historií a přírodními krásami Českolipska“, který zpracoval B. Vojtíšek spolu s přírodovědcem M. Honců roku 1967. V dalším průběhu sedmdesátých a osmdesátých let byl tento soupis doplňován a obohacován zejména o památky lidové architektury. Ovšem komise památky nejen evidovala a dokumentovala, ale také se snažila o jejich opravu, údržbu, využití a v mnoha případech i o jejich záchranu a uchování. Mnoho památek zachránil Břetislav Vojtíšek nejen díky odborně podloženým expertízám, ale i díky své neústupnosti a občanské statečnosti. Často musel čelit nátlaku stranických a správních orgánů, zahaleného do prosazování veřejného zájmu. Za celou řadu zachráněných památek připomeňme třeba jen objekt kavárny Union v České Lípě nebo most přes Ploučnici v Horní Polici.

Už od poloviny sedmdesátých let začal Břetislav Vojtíšek plánovat zřízení skanzenu a muzea lidového bydlení v obci Kravaře v Čechách. Jádrem skanzenu měla být roubená stavba rychty v někdejší vsi Víška. K realizaci náročného úkolu si doplnil vědomosti o hmotné kultuře a zvláště lidové architektuře ve dvou postgraduálních studijních kurzech. Trvalo plných deset let, než byla expozice lidového bydlení přes všechny

kteřý zpracovával historii hradů a zámků v severních Čechách jakožto součást celostátního projektu, který měl nahradit původní dosud nepřekonané monumentální dílo Augusta Sedláčka Hrady, zámky a tvrze království Českého. Nová encyklopedie Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, část Severní Čechy vyšla roku 1984.

Svojí specializací na hmotné prameny, uměleckohistorické a národopisné památky se B. Vojtíšek dvakrát, roku 1976 a 1987, autorsky podílel také na turistických průvodcích po Lužických horách. Na relativně malé ploše několika úvodních kapitol v nich pojednal o historii oblasti Lužických hor, o jejich památkách, hospodářském vývoji a kulturních a uměleckých tradicích. Tytéž tematické okruhy, historii a kulturní památky severních Čech, zpracoval později, roku 2002, v publikaci Liberecko – Chráněná území.

Z povahy jeho muzejní práce vyplývaly i další badatelské okruhy. V řadě článků, ale i v muzejních výstavách, věnoval pozornost českolipským kartounkám a technice potiskování kartounu nebo historii hrncířství, které bylo dalším významným výrobním odvětvím v České Lípě.

V devadesátých letech, po odchodu do důchodu, se manželé Vojtíškovi společně zaměřili na zpracovávání dějin obcí a měst na Českolipsku. Roku 1993 se autorsky podíleli na zpracování brožury „Dubá a okolí“ a zcela jejich dílem jsou dějiny obcí Sosnová (Sosnová a okolí, 1993) a Jezvé (Jezvé. Obrazy ze starých dějů městečka, 1997). Roku 2002 pak napsali a publikovali obsáhlé a podrobné dějiny městečka Stráž pod Ralskem (Stráž pod Ralskem. Obrazy z dějin města).

Nejen svojí výstavní a publikační prací přispíval Břetislav Vojtíšek společně se svojí manželkou Marií ke kulturnímu životu města, ale byli i veřejně činní jako organizátoři odborných konferencí a kulturních akcí. Již od počátku šedesátých let se až do poloviny let sedmdesátých organizačně i odborně podíleli na pořádání literárněvědných konferencí Arbesova Česká Lípa, roku 1978 pomáhali zorganizovat oslavy 800. výročí založení obce Kravaře v Čechách a když roku 1981 oslavovala Česká Lípa 600. výročí udělení nejstarších dochovaných městských práv, spolupracovali manželé Vojtíškovi autorsky významnou mírou na programu těchto oslav. I po odchodu do důchodu působil Břetislav Vojtíšek nadále v různých muzeologických komisích a grémiích, např. Krajské radě muzeí. Téměř deset let, až do roku 2010, pracoval také jako kronikář města Česká Lípa.

Svojí celoživotní prací vybudoval Mgr. Břetislav Vojtíšek z českolipského muzea moderní vzdělávací, vědecky i umělecky zaměřenou instituci. Svým působením v čele muzea se aktivně podílel spolu se svojí manželkou na kulturním životě České Lípy i celého českolipského okresu. Proto v červnu 2000 udělilo město Česká Lípa manželům Břetislavu a Marii Vojtíškovým čestné občanství.

Břetislav Vojtíšek patřil k první generaci odborně vyškolených historiků, kteří na počátku 50. let 20. století přišli pracovat do pohraničí. Nejen, že zde položili základy moderní české regionální vlastivědy a historiografie, ale také vychovali řadu svých spolupracovníků a následovníků. Břetislavu Vojtíškovi patří za jeho celoživotní odbornou práci poděkování a úcta.